

INWENTARYZACJA DOKUMENTÓW PAPIESKICH OD INNOCENTEGO III DO MARCINA V (WYŁĄCZNIE)

Spośród ostatnich międzynarodowych przedsięwzięć naukowych zakrojonych na szerszą skalę, szczególną uwagę mediewistów musi zwrócić niewątpliwie inicjatywa zinwentaryzowania wszystkich dokumentów papieskich z okresu od końca XII do początków XV wieku. Potrzeba przeprowadzenia tego rodzaju akcji wiąże się z chęcią uchwycenia całokształtu produkcji kancelarii papieskiej od roku 1198 aż do wielkiej schizmy¹.

Po przestarzałych już dzisiaj repertoriach Jaffego i Potthasta następny etap prac, wśród których najważniejsze miejsce zajmuje przedsięwzięcie Kehra i jego współpracowników, był poświęcony przede wszystkim okresowi wcześniejszemu, dla którego zachowały się tylko fragmenty Regestrów Watykańskich. Pomimo bowiem pewnych ostrzeżeń uważano, że dla okresu późniejszego, dla którego Registry są prawie kompletne, sprawą najważniejszą i w zasadzie zaspokajającą potrzeby jest publikowanie tych regestrów. Publikacją ich zajmuje się od całego szeregu lat École française de Rome.

Okazało się jednak, że nie tylko *Regesta pontificum* Potthasta, ale również i Registry papieskie mają olbrzymie luki i nie dają obrazu działalności kancelarii papieskiej. Na międzynarodowym zjeździe poświęconym źródłom średniowiecznym, odbytym w Rzymie w 1953 r. z okazji 70 rocznicy założenia Włoskiego Instytutu Historycznego F. Bartolini, referując projekt interesującej nas inwentaryzacji, przytoczył wyniki kierowanych przez siebie prac sondażowych. Wyniki te są zaskakujące. Konfrontacja zawartości archiwów kancelarii nuncjatury weneckiej, klasztoru kartuzów w Trisulti i opactwa benedyktyńskiego w Sassovivo z repertorium Potthasta wykazała, że z 42 dokumentów papieskich znajdujących się w archiwum kancelarii nuncjatury weneckiej Potthast rejestruje tylko 6, ze 147 z Trisulti 34, ze 163 z Sassovivo 9. Procenty są więc następujące: 14,2%, 23%, 5,52%. Jeszcze bardziej oczywiste stają się braki, kiedy się

¹ Franco Bartolini, *Per un censimento dei documenti pontifici da Innocenzo III a Martino V (escluso)*. Atti del Convegno di Studi delle Fonti del Medioevo Europeo in occasione del 70° della fondazione dell'Istituto Storico Italiano (Roma 14—18 aprile 1953). Comunicazioni, Roma 1957, s. 3—22.

weźmie pod uwagę najważniejszy typ dokumentów papieskich tzw. *litterae executoriae*. Okazuje się, że Potthast nie zna ich z poszczególnych archiwów 90%, 80% i 99%. Braków tych nie mogą oczywiście wyrównać dokumenty zarejestrowane przez Potthasta, których dzisiaj nie ma w wymienionych archiwach.

Porównanie zawartości tych samych archiwów z Regestrami z pontyfikatów Innocentego III, Honoriusza III, Innocentego IV, Honoriusza IV, Bonifacego VIII i Klemensa V doprowadziło do stwierdzenia, że dla kancelarii nuncjatury weneckiej zostały zarejestrowane w Regestrach tylko 3 dokumenty na 24, dla Trisulti na 100 ani jeden i wreszcie dla Sassovivo 21 na 91. Daje to procenty 12,5%, 0%, 27%. Również i tu braki dla *litterae executoriae* są większe. Zawierają ich bowiem Registry tylko 10,5%, 0%, 16,9%.

Trudno powiedzieć, czy przytoczone powyżej cyfry, wynikające z przebadania trzech przypadkowo wybranych archiwów, są reprezentatywne. Tym niemniej na ich podstawie potrzeba ogólnej inwentaryzacji dokumentów papieskich znajdujących się w archiwach „Europy i Ameryki“ wydaje się oczywista. Pogląd ten jest dzisiaj powszechnie podzielany, a inwentaryzacja weszła już w stadium realizacji.

Ze względu na ogrom pracy i brak odpowiednich środków materialnych, które pozwoliłyby przeprowadzić ją siłami jednego zespołu, wezwano do współpracy historyków wszystkich krajów, ustalając równocześnie schemat organizacyjny. Główną pracę wykonują, specjalnie w tym celu utworzone przy instytutach historycznych lub innych placówkach naukowych, centra narodowe. Posługują się one współpracownikami przede wszystkim spośród młodych historyków i archiwistów, którzy robią poszukiwania w archiwach i sporządzają specjalne karty dla wszystkich znalezionych dokumentów papieskich bez względu na to czy są one w postaci oryginałów czy kopii, jak również bez względu na to czy były już publikowane czy też nie. Centrum narodowe gromadzi te karty, a ich kopie wraz z mikrofilmami dokumentów przesyła do centrum międzynarodowego, znajdującego się przy Archiwum Watykańskim, które kieruje całokształtem prac. To ostatnie tworzy kartotekę centralną oraz porównuje napływające z różnych krajów karty z zawartością kartoteki chronologicznej zrobionej na podstawie Regestrów. Równocześnie centrum międzynarodowe ma przekazywać na bieżąco wyniki poszukiwań za pomocą specjalnego biuletynu.

W celu ujednoczenia opisów została opracowana i opubliko-

wana specjalna instrukcja, zawierająca wzory kart wraz z omówieniem elementów, które mają się na nich znaleźć².

Wydaje się, że włączenie się historyków polskich do tej wielkiej akcji międzynarodowej jest konieczne i to nie tylko ze względu na jej powodzenie w całości, ale także po to, żeby uświadomić sobie samym nasz stan posiadania w zakresie dokumentów papieskich.

---

² *Istruzioni per il censimento dei documenti pontifici dall'elezione di Innocenzo III all'elezione di Martino V (8 genn. 1198 — 1 nov. 1417)*, Città del Vaticano 1958. Commissione Pontificia per gli Archivi Ecclesiastici D'Italia.